

”Majdagarna” i Barcelona 1937

Varje arbetarrevolution under 1900-talet har karakteriserats av att det vid dess inledning uppstått en dubbelmaktssituation. Den uppstår mellan de gamla oavsett hur förnygrade statsorganen, som i allmänhet kontrolleras av en ”samarbetsvillig” regering, och massrörelsens organ, kamporganisationer som har blivit den nya maktens organ.

Våra läsare känner nog till de analyser som Trotskijs gjorde i *Ryska revolutionens historia* av den dubbelmakt som uppstod efter den första revolutionen i februari 1917 mellan den gamla staten, med den provisoriska regeringen i ledningen, och den nya framväxande arbetarstaten i form av sovjeterna.

Uppkomsten av dubbelmakt utgör bara inledningen av kampen, som antingen slutar i revolution eller kontrarevolution, genom att den ena eller andra makten segrar. En analys av revolutionerna under perioden efter oktober 1917 avslöjar vilken avgörande roll som revolutionens generalstab och deras parti haft, det parti som kämpar för att den nya makten ska segra. Partiet varken framprovocerar eller formar revolutionen och kan bara hindra den genom att slå följe med kontrarevolutionen. Även om partiets auktoritet är vida erkänd, t.o.m. av en majoritet av massorna, så kan det bara fungera som en broms för en förtidig eller isolerad offensiv – som var fallet under Julidagarna 1917 i Petrograd – eller tvärtom bana väg för det slutliga anfallet, genom att hjälpa massorna att övervinna hindren på dess väg mot makten. Så var fallet med resningen i oktober 1917 i Ryssland.

Det som kallats ”Majdagarna 1937” i Barcelona är en händelse av denna typ, trots att de ägde rum inom ett av de motstridiga lägren i de spanska inbördeskriget. I själva verket inleddes dubbelmakten i juli 1936 med arbetarnas segerrika motstånd mot general Francos militärkupp i ett antal större städer, inklusive Barcelona.

I maj 1937 var det Folkfrontsregeringen i Katalonien, Generalidad, som – under trycket från stalinisterna i PSUC – gick till motoffensiv. Man försökte ta över telefoncentralen som var i händerna på den anarko-syndikalistiska CNT-milisen. Denna gjorde väpnat motstånd och Barcelonas arbetare svarade med en generalstrejk. Flera dagar med gatustrider i den katalanska huvudstaden följde.

Stalins anhängare och agenter talar om en ”fascistisk kupp”. Andra inom Folkfronten talar om ett ”tragiskt missförstånd”. Trotskisterna är överens om händelsernas stora betydelse, men är splittrade i bedömningen av själva incidenten. Trotskij trodde att en seger var möjlig och att vi därför här såg ett ”Oktober” som misslyckades, eftersom det inte fanns något ledarskap som ville kämpa ända till segern. Hans kamrat, italienaren Blasco (Pietro Tresso), betraktade händelserna som ”Julidagar” som slutade olyckligt därför att det saknades ett starkt ledarskap som kunde ha hindrat reträtten från att sluta i vild flykt.

I denna majmånad 1937 var atmosfären spänd. Under de sista dagarna i april hade det förekommit våldsamma incidenter i Molins de Llobregat, där en PSUC-ledare hade dödats. Åtta CNT-militanter dödades i Puigcerda under en attack från beväpnad polis som försökte ta kontroll över gränsen för regeringens räkning. Regeringen förbjöd gatudemonstrationer på 1 maj. Man fruktade att de skulle kunna provocera fram vredesutbrott från arbetarna eller att de skulle kunna ena arbetarna till en motattack.

Vid Telefónica

Utbrottet kom den 3 maj. Denna eftermiddag dök Barcelonas polischef Eusebio Rodríguez Salas, aktiv medlem i PSUC, upp framför telefoncentralen *Telefónica* vid Plaza de Cataluña. Centralen som tillhörde American Telegraph and Telephone Company hade erövrats under

revolutionsdagarna och stod under kontroll av en kommitté och medlemmar i CNT-milisen. Telefoncentralen är belägen i hjärtat av den katalanska huvudstaden, och det som hände den kom att bli en symbol för revolutionens öde och arbetarnas ställning. Rodríguez initiativ fick inte grönt ljus från regeringen, som inte hade konsulterats, men det hade godkänts av regeringens minister för inre säkerhet, vilken, som alla visste, var totalt hängiven PSUC.

Polischefens följe tog sig in i byggnaden genom ett överraskningsangrepp och avväpnade och grep de överrumplade milismännen på bottenvåningen. Milismännen på de övre våningarna varnades och inledde motstånd mot den oväntade attacken och besköt angrifarna. Två äldre polisofficerare, Asens och Eroles, som var medlemmar av CNT, blev genast varnade och rusade till *Telefónica* för att stoppa skottlossningen. De gjorde sitt yttersta för att övertyga sina kamrater om att inte fortsätta med sitt motstånd, vilket, som de sade, bara skulle göra saken värre. Som resultat av deras övertalningsförsök gick milismännen med på att evakuera *Telefónica*, vilken därmed hamnade i polisens händer.

Men de två medlarnas fredsansträngningar var förgäves. Ljudet från skotten väckte Barcelonas invånare, vilka var ytterst spända och faktiskt förväntade sig att initiativ skulle tas, om inte av regeringen, så på något vis av extremisterna i PSUC. Nyheterna om attacken mot *Telefónica* spreds blixtnabbt. Arbetarna gick ut i strejk för att stoppa kontrarevolutionens frammarsch. De reste barrikader för att hindra regeringens förtryckarapparat från att fritt röra sig. CNT:s avdelningar och sympatisörer, speciellt deras "försvarskommittéer", var också där och deras medlemmar var beväpnade.

George Orwell säger, i sin bok *Hyllning till Katalonien*, att han uppfattade de första timmarna av dessa "dagar" som aggressionsakter mot det arbetande folket i Barcelona, och att de utfördes av de som han, med deras gamla namn, benämner "Civilgardet", f.d. poliser som integrerats i den nya polismakten och som deras chefer nu kastade in i angreppen mot arbetarnas barrikader i Barcelona. Barcelonas arbetare leddes av "kontrollpatrullerna" – de rester av arbetarmilisen som stannat kvar i staden för att hålla ordning i de bakre leden – och av försvarskommittéerna. De gick till motattack och avancerade ut från arbetardistriktet. Striden fördes i stadens centrum mot ordningsmakten, som hade sitt högkvarter i PSUC:s Karl Marx-baracker. Arbetarnas spjutspets, som riktades mot Ramblas, fanns i hotell Colón vid Plaza de Cataluña, i övre änden av Ramblas.

Åtskilliga framgångsrika attacker riktades mot polisens starka fästen i utställningspalatset och den amerikanska biografen. Anarkisterna hittade också några tanks, med vars hjälp de lyckades bryta omringningen av arbetarnas stridskärna.

CNT-ledarna höll fast vid sin politik att återställa ordningen, men försvarade samtidigt militanterna, som de menade var offer för en aggressionshandling och provokation. Samma kväll, den 3 maj, hölls ett möte med ledare från CNT, POUM och deras ungdomsorganisationer. En av POUM-ledarna, Gorkin, förklarade:

Antingen ställer vi oss själva i ledningen för rörelsen, för att krossa den inre fienden, eller så kommer rörelsen att kollapsa och denna fiende att krossa oss.

Ingen förnekar att situationen var fördelaktig för att slå tillbaka PSUC:s tilltag och styrkor. Men trots ungdomssektionens (Frihetliga ungdomen) entusiasm, fortsatte CNT med sin vänta-och-se-inställning "under protest", och POUM ville inte isoleras från dem.

Striderna fortsatte den 4 maj med plötslig tystnad följt av våldsamma utbrott. *La Batalla*, POUM:s tidning, talade om "provokationer, med vilka kontrarevolutionen tar pulsen på arbetarmassornas förmåga till motstånd" och "förberedelser för ett fullständigt angrepp mot revolutionens erövringar". Artikeln fortsätter:

Men proletariats motattack kunde inte varit kraftigare. Tusentals arbetare har gått ut på gatorna med vapen i händerna. Fabriker, arbetsplatser och butiker har lagt ner arbetet. Barrikader har

återigen rests överallt i staden. De flesta orterna i Katalonien har följt huvudstadens exempel. Arbetarklassen är stark och vet hur man ska krossa kontrarevolutionens ansträngningar. Vi måste vara på vår vakt, med gevär i hand. Vi måste upprätthålla den enastående motstånds- och kampanda, som garanterar vår seger. Vi måste hindra kontrarevolutionen från att sticka upp huvudet igen.

POUM-tidningen krävde också att Rodríguez Salas skulle avskedas, att påbuden upphävdes, att "den allmänna ordningen skulle skötas av arbetarklassen" och att en arbetarnas revolutionära junta skulle bildas genom att upprätta "kommittéer för revolutionens försvar i varje kvarter, varje gata och på varje arbetsplats".

Allt pekar mot att politiken i denna artikel var hastigt hopkommen. Victor Alba, POUM:s historieskrivare, försäkrar oss att detta inte var vad POUM ville göra, utan bara vad man skulle kunna göra, med tanke på att man var beslutna att inte bryta med CNT! CNT:s ledare, García Oliver, vädjade i radio om eldupphör; han manade folket att inte prata mer om "provokationer" eller att "tjata om de döda".

Companys, Generalidads president, manade till lugn. Han fördömde Rodríguez Salas initiativ, men krävde att arbetarna skulle lämna gatorna och återvända hem så att lugnet kunde återställas. CNT:s regionala kommitté manade, mellan två attacker från ordningsmakten mot deras fastigheter, till vapenstillestånd och lugn. Alla personligheter från Folkfrontens "vänster" ilade till dess hjälp via radio.

Statsterror

Den 5 maj iscensatte ordningsmakten något som liknade en terroristattack. Beväpnade grupper av uniformerade män arresterade den italienske anarkisten Berneri, som hade kritiserat den klassamarbetspolitik som hans anarkistiska kamrater förde tillsammans med Folkfronten. Hans lik hittades nästa dag. Vid samma tid samarbetade CNT med UGT (den reformistiska fackföreningsfederationen) om att utfärda en gemensam appell för återgång till arbetet. Appellen förklarade: att stoppa industrin i "dessa tider av antifascistiskt krig är detsamma som att gynna den gemensamma fienden genom att försvaga oss själva".

Durrutis vänner, en organisation med oliktankande anarkister, som hade motsatt sig att milisen upplöstes i armén, sände ut en appell för att bilda en "revolutionär junta" som även skulle innefatta POUM. De kritiserade de CNT-ledare som manade till eldupphör, och krävde att "provokatörerna" skulle avrättas. Alla ledande CNT-organ tillbakavisade appellen, och den organisation som i extremt kraftfulla termer hade utfärdat den. Barcelona vibrerade av rykten. Den 29:e divisionen, under befäl av anarkisten Jover, och den 26:e, under POUM-aren Rovira, förbjöds att marschera mot huvudstaden. De båda befälhavarna hade verkligen tänkt göra det, men hade avrättats av sina organisationer.

Ledarna för JCI (Iberiska Kommunistiska Ungdomen, POUM:s ungdomsförbund) och försvarskommittén i norra Barcelona organiserade en kolonn, baserad på kadettofficerare från militärakademien, för att erövra PSUC:s och Generalidads centrala huvudkvarter. Det var POUM-ledaren Andres Nin som satte stopp för denna operation. Brittiska krigsskepp ankrade upp på redde.

Federica Montseny, hälsovårdsminister i Largo Caballeros folkfrontsregering i Valencia, protesterade mot att man i förhandlingarna om eldupphör tog för givet att ordningsmakten hade tagit över *Telefónica*. UGT i Katalonien beslöt att utesluta alla POUM-medlemmar som inte uttryckligen tog avstånd från de kamrater som deltog i upproret.

En annan ministers död, Antonio Sesé, medlem i PSUC och UGT, som sköts av okända mördare när han skulle ta emot sin utnämning, var kanske det som gav centralregeringen anledning till att frånta det katalanska Generalidad hanteringen av allmänna ordningen. Den som

från och med nu hade ansvar för den allmänna ordningen var general Pozas, en professionell soldat, tidigare ledare för Civilgardet, och vars förbindelser med PSUC knappast verkar ha varit av politisk natur. Det rådde total förvirring. Både ankomsten av trupper från Valencia-regeringen och en möjlig utländsk intervention kunde förväntas. Den nya regeringen innehöll inga av de PSUC-are som varit delaktiga i provokationen.

Den 6 maj hittades Berneris kropp; han hade uppenbarligen mördats. De arbetare som följde CNT var desorienterade av oordningen och förvirringen, liksom av appellerna från sina ledare. De började överge barrikaderna i stora antal. POUM begravde rörelsen på sitt eget sätt med kommentarer om ”dessa tre storartade dagar” och ”denna fantastiska erfarenhet”. Man framhöll att man varit med massorna på gatorna från början och lagt märke till att de ”under upprepade uppmaningar från sina ledare, börjat dra sig ur striden”. Ändå framställde man det som om resultatet var i huvudsak positivt:

Utan tvekan har [proletariatet] vunnit en storartad delseger. Det har besegrat den kontrarevolutionära provokationen. Det har lyckats avskeda alla de som varit direkt ansvariga för provokationen. Det har utdelat ett allvarligt slag mot bourgeoisien och reformismen. Det kunde ha vunnit mer, mycket mer, om ledarna för Kataloniens arbetarorganisationer hade höjt sig till massornas nivå.

Den 7 maj tog polisen över de övergivna barrikaderna. De revs under stor publicitet av flickor från PSUC. Spårvagnarna började rulla igen. Tvåhundra militanter släpptes ut från fängelserna. Federica Montsenys bil besköts. 8 maj manade *La Batalla* återigen till återgång till arbetet. Samtidigt kritiserade POUM:s lokalkommitté i Barcelona skarpt partiets dagliga ledning och anklagade den för att, under trycket från samarbetsmännen i CNT, ha ”kapitulerat” inför kontrarevolutionen.

Så småningom avslöjas nu den långa lista med revolutionära militanter, som specialgrupperna i Stalins tjänst gjorde upp räkningen med under dessa ”dagar”:

Bernerer och hans vän Barbieri, Alfredo Martínez, ledare för Frihetliga ungdomen, den tyske trotskisten Freud, känd som Moulin, som var länken mellan den lilla trotskistgruppen och Durrutis vänner; och ”försvunna”. Detta var bara början på förtrycket.

POUM:s nonsens

Det är ingen tvekan om att *La Batalla* publicerade fullständigt nonsens den 6 maj, då man framställde det som att Majdagarna hade fått ett positivt slut. De här dagarna var det första stadiet i kontrarevolutionen, och dess första offer skulle några veckor senare bli POUM självt och speciellt dess viktigaste ledare, den gamle revolutionären Andres Nin.

Hur ska vi förklara denna felaktiga bedömning om vi betänker den extraordinära styrka som Barcelonas väldiga arbetarrörelse hade uppvisat några dagar, ja några timmar, tidigare?

Det färskaste minnet från denna rörelse präglar de diskussioner som under de följande dagarna inleddes i POUM som förberedelse inför en kommande kongress. En kongress som det stalinistiska förtrycket skulle förhindra.

Vi vet inte mycket om vilken inställning högerflygeln inom POUM hade, förutom från en ledare den 15 maj i dess tidning i Valencia, *El Comunista*. Där kritiserades arbetarna i Barcelona och även POUM:s ledare med argumentet att ”man inte ostraffat kan simma mot strömmen” och brännmärkte de som ”efter provokatörerna... spelade sitt spel och förberedde marken för dem”. Vi känner också till att POUM-organisationen i Sabadell utfärdade ett manifest som kritiserade Barcelonaarbetarnas aktion, och att Luis Portela, en av exekutivkommitténs medlemmar, karakteriserade ledarskapets inställning under Majdagarna som ”äventyrligt”.

Exekutivkommitténs teser var författade av Nin. Han drog en parallell till ”Julidagarna”:

I juli 1917 gick arbetarna i den ryska huvudstaden ut på gatorna med vapen i hand, i ett uppror mot demokraten Kerenskijs politik. Bolsjevikpartiet betraktade denna rörelse som oläglig och farlig. Inte desto mindre spelade bolsjevikerna en aktiv roll i den, tog själva ledningen och styrde den på ett sådant sätt så att man hindrade den från att bli en katastrof för det revolutionära proletariatet.

Nin utgick från polismaktens provokation. Han förklarade att arbetarna hade försvarat proletariatets intressen på gatorna. Angående sitt partis politik, skrev han:

Om beslutet hade varit vårt skulle vi inte ha beordrat upproret, eftersom tidpunkten inte var lämplig för en avgörande aktion. Men de revolutionära arbetarna, som med rätta upprörts av den provokation som de blev offer för, kastade sig in i striden, och vi kunde inte lämna dem åt sitt öde. Att göra på något annat sätt skulle ha varit ett oförlåtligt förräderi.

Nin förklarade att POUM:s agerande siktade till att ”styra upp en rörelse, som på grund av sin spontanitet uppvisade många kaotiska drag, så att den undvek att omvandlas till en fruktlös kupp som skulle kunna sluta i ett blodigt nederlag för proletariatet... Det var nödvändigt att ställa begränsade paroller för rörelsen.”

En tredje ståndpunkt fördes av J Rebull och Cell 72, som anklagar POUM:s ledarskap för att ha ”sprungit efter händelserna” och för att ”återigen ha inväntat uppfattningarna hos de opportunistiska elementen i CNT:s ledning”. Deras mottoser deklarerade:

De första resultaten av arbetarnas uppror innebär ett nederlag för arbetarklassen och en ny seger för den pseudodemokratiska bourgeoisien.

Trotskijs dom

Trotskij ägnade ett antal artiklar åt den spanska revolutionen och diskuterade åtskilliga gånger Majdagarna. Han höll med dem som försvarade POUM:s politik om att det fanns ytliga likheter mellan massrörelsen före julidagarna i Petrograd och den i Barcelona i maj 1937. Men han ville speciellt understryka de djupgående skillnaderna mellan dem – den enligt honom viktigaste skillnaden låg i det faktum att de spanska massorna 1937 hade en större revolutionär erfarenhet än de ryska 1917. Trotskij skrev:

I Spanien kom majhändelserna inte efter fyra månader, utan efter sex års revolution. Massorna i hela landet hade omfattande erfarenheter. De hade för länge sedan förlorat illusionerna från 1931, liksom de uppskrivade illusionerna om Folkfronten. Gång på gång har de visat hela landet att de var beredda att fortsätta till slutet. Om det katalanska proletariatet hade tagit makten i maj 1937 – som de i realiteten gjorde i juli 1936 – skulle de ha fått stöd över hela Spanien. Den borgerligt-stalinistiska reaktionen skulle inte ens ha hittat två regementen för att krossa de katalanska arbetarna. I de av Franco ockuperade territorierna skulle inte bara arbetarna utan även bönderna ha vänt sig till det katalanska proletariatet, isolerat den fascistiska armén och orsakat dess oundvikliga sönderfall. Det är tveksamt om någon utländsk makt under dessa förhållanden skulle ha vågat kasta in sina regementen på Spaniens brinnande jord. En intervention skulle ha varit materiellt omöjlig, eller åtminstone extremt riskabel. Naturligtvis finns det i varje uppror ett element av osäkerhet och fara. Men den följande händelseutvecklingen har visat att även i fall av nederlag skulle de spanska arbetarnas situation ha varit ojämförbart mer fördelaktig än nu, för att inte tala om det faktum att det revolutionära partiet skulle ha säkrat sin framtid. (L Trotskij, ”En test för idéer och individer genom den spanska erfarenheten”, *The Spanish Revolution 1931-1939*, New York, 1973, s 278-279)

Enligt Trotskijs åsikt var det ett revolutionärt parti som saknades i maj 1937. Detta är grunden för hans våldsamma kritik, inte bara av anarkisterna, utan också av POUM:s politik, och det han kallade dess ”obeslutsamhet, tvetydighet, tvekan och brist på ett tydligt program”, som hindrade det från att ge massorna ”det revolutionära ledarskap utan vilket segern inte var möjlig”.

Kanske kan man sprida lite mer ljus över Trotskijs inställning till upproret och skillnaderna mellan honom och hans kamrat Blasco, som aldrig kom till uttryckt i skrift i någon direkt

debatt, om vi gör en återblick på hans förord till volym 3 av den ryska utgåvan av det arbete som vi känner under titeln *Oktobers lärdomar*.

Där finner vi att Trotskij riktade exakt samma kritik mot vad han kallar ”högerflygeln” i bolsjevikpartiet, Zinovjev och Kamenev, vilka motsatte sig den resning som Lenin föreslog, som den som han riktade mot POUM 1937 eller det tyska Kommunistpartiet vid tiden för dess misslyckade uppror 1923:

Men om ett parti som under lång tid bedrivit en revolutionär agitation och bit för bit lösgjort proletariatet från de kompromissande krafternas inflytande, och sedan, efter att till det yttersta ha stärkt massornas självförtroende, börjar att tveka, syssla med hårklyverier, söka undanflykter och förhala besluten – då kommer det att förlama massornas aktivitet och framkalla besvikelse och upplösning bland dem, och störtar revolutionen i fördärvet ...

Han analyserade inställningen hos de ”gammelbolsjeviker”, som gentemot Lenin i april 1917 förde fram den gamla formeln om ”arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur”, och satte den i motsättning till proletariatets diktatur och kampen för sovjetmakt:

[Deras metod bestod i] att ”utöva påtryckningar” på den ledande bourgeoisin utan att gå utöver den borgerligt demokratiska regimens ramar. Om denna linje hade segrat, skulle revolutionens utveckling ha ägt rum över huvudet på vårt parti, och när det kom till kritan hade arbetar- och bonde-massornas uppror ägt rum utan att vårt parti hade lett det. Med andra ord skulle vi ha fått juli-dagarna i mångdubbel skala, dvs. en katastrof.

Vi menar att denna formulering gör det möjligt för oss att dra slutsatser om Majdagarna och åtminstone lösa de tvetydigheter som kan ha överlevt den historiska debatten om liknelsen med den ryska revolutionen. Trotskij brukade själv skämta och betona att det inte var han som hade introducerat de här tvetydigheterna, men att han ofta beskylldes för det. Han klargjorde att han för sin del hade varit starkt övertygad om att ”Spanien inte var Ryssland”, en uppfattning som inte på minsta sätt rättfärdigar den politik som ledde till katastrofen.

Pierre Broué

Denna artikel publicerades först i *La Verité*, januari 1988, och har översatts från den engelska version som publicerades i tidskriften *Revolutionary History*, Vol 1 No 2 1988.

Översättning: B Svensson